

SANASTOA / QUEER + CRIP

Queer

Queer tarkoittaa englanniksi outoa ja on aikoinaan ollut haukkumasana seksuaalisesti tai sukupuoli-erityyppisesti normista poikkeaville ihmisille. Myöhemmin se on omaksuttu positiiviseen käyttöön, ja sitä on liikkuvan luonteensa vuoksi mahdotonta määritellä tyhjentävästi. Queer voi olla paitsi identiteetti myös poliittista toimintaa ja ajattelua, joiden avulla vastustetaan ja puretaan yhteiskunnan heteronormatiivisuutta eli oletusta siitä, että kaikki ovat miehiä tai naisia ja samalla heteroita. Queer-ajattelussa korostetaan, että jonkin asian määrittäminen normaaliksi itse asiassa tunnustaa outona pidettävien asioiden olemassaolon, ja normi on riippuvainen ulkopuolelleen jäävistä, oudoista asioista, vaikka niitä vältettäisiinkin normin suojelemiseksi. Queerfeminismi on feminismiä, joka kyseenalaistaa totut käsitykset sukupuolesta syvällisemmin kuin perinteisemmässä feminismissä. Queer voi paljastaa, että sukupuoli on asia, joka ei vain yksinkertaisesti "ole" vaan se tehdään ja tuotetaan sosiaalisesti.

Crip

Crip on lyhenne ja epävirallinen muoto englannin kielen sanasta cripple. Sanalla on ollut usein ollut negatiivisia merkityksiä. 1960- ja 1970-luvun vammaisaktivismin myötä termiä alettiin käyttää uudelleen provokatiivisesti ja jopa ironisesti. Nykymerkityksessään termin voidaan katsoa kattavan kaikki vammaisuudet (disabilities), fyysistä vammoista erilaisiin sairauksiin ja niin edelleen. Crip on omittu vammaisyhteisön omaan positiivisia merkityksiä korostavaan käyttöön. Crip ei ainoastaan pyri sisällyttämään kaikkia vammaisuuksia, vaan myös ottamaan huomioon risteävät identiteetit. Termin syntyä, käyttöä ja nykymerkitystä voi löyhästi verrata queer-termin vastaavaan kehitykseen. Termille ei ole suoraa suomenkielistä vastinetta.

Intersektionaalinen feminismi

Erojen feminismi. Feminismin intersektionaalinen suuntaus kritisoi perinteistä yhtenäisyyden ajatusta, jonka mukaan esimerkiksi kaikki naiset jakavat saman kokemuksen. Intersektionaalinen feminismi ottaa huomioon toistensa kanssa risteävät identiteetit (liittyen esimerkiksi etnisyyteen, yhteiskuntaluokkaan, ikään, sukupuoleen, seksuaalisuuteen, toimintakykyyn, uskoon, vakaumukseen, kansalaisuuteen) ja pyrkii kaikkien henkilöiden yhdenvertaisuuteen.

Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntijuus on taitoa, joka on kehittynyt pitkällisen henkilökohtaisen kokemuksen ja sisäistyneen tiedon myötä. Kokemusasiantuntijalla on halua ja kykyä hyödyntää kokemustaan erilaisissa yhteyksissä muiden parhaaksi. Kokemusasiantuntijana toimiminen on aina vapaaehtoista eikä siihen voida ketään velvoittaa tai pakottaa. Esimerkiksi rasismin kokemusasiantuntijana voi toimia vain henkilö, joka on kokenut systemaattista rasismia.

Katse

Katse tarkoittaa visuaalisessa kulttuurissa ja taiteessa sitä, mitä ja miten katsoja näkee ja näkyy median esittämänä. Katse on aktiivista suhteutumista ympäristöönsä ja toiseen. Siispä katse sisältää myös valtaa: se on (tiedostettu tai tiedostamaton) päätös suhtautua kohtaan maansa asiaan tietyllä tavalla. Usein toistetuista katseista syntyy näkökulma, jolla on valta-asema suhteessa muihin tapoihin katsoa. Yksi tällainen vakiintunut katse on esimerkiksi haitallisen maskuliinisuuden katse.

Normatiivisuus

Normatiivinen ajattelu on ajattelua, joka ottaa kantaa siihen, mikä on oikein, tavoiteltavaa ja hyvää sekä toisaalta väärin, häpeällistä ja pahaa. Normatiivisuus on tapa arvottaa asioita vallitsevan normin eli säännön näkökulmasta. Tällaisia normeja ovat esimerkiksi heteroseksismi (vain heterous on normaalia ja muu epänormaalia) ja ableismi (vain vammattomuus on normaalia ja muu epänormaalia), mutta on myös kaikille hyödyllisiä normeja, kuten se, että tappaminen on kiellettyä.

Binääriajattelu

Binääriajattelu on joko-tai -ajattelua, jonka mukaan kahden ääripään välissä ei ole mahdollista olla mitään tai se jätetään täysin huomiotta. Tällainen ajattelu on länsimaisen filosofian suurin ajatteluperinne ja siksi hyvin yleinen. Kun ajattelee binäärisesti, harkitsee lähtökohteisesti vain kahta vaihtoehtoa useamman sijaan, eikä muutosta binäärin ulkopuolelle nähdä mahdollisena, vaan binäärit mielletään pysyviksi ja yleismaailmallisiksi. Tällaisia binäärejä ovat mm. nainen-mies, luonto-kulttuuri, lapsi-aikuinen, terve-sairas, homo-hetero, elämä-kuolema.

Ideaali

Ihanne, perikuva, esikuva.

Posthumanismi

“Ihmisen jälkeinen aika”, ihmiskeskeisyydestä luopuminen. Nykyfilosofian suuntaus, joka haastaa normatiivisia käsityksiä ihmisen kaikkivoipaisuudesta ja keskeisyydestä. Posthumanismissa ihminen nähdään vahvasti osana monimuotoista luontoa ja todellisuutta siinä missä muutkin olennot. Ihmisellä ei ole rajatonta oikeutta tuhota luontoa ja käyttää sitä omaksi hyväkseen, eikä ihminen ole moraalisesti irrallaan muusta maailmasta. Posthumanismi suhtautuu kriittisesti myös järjen kaikkivoipaisuuteen, joka oli klassisen humanismin määrittelyimpiä piirteitä. Ihmismielen kyky ymmärtää kaikkeutta, yhteiskuntaa tai itseään on nähdään rajallisena, ja järjen rajat pyritään tunnustamaan.

Luokka

Yhteiskuntaluokka (sosioekonominen ryhmä) on keskeinen yhteiskunnan sosiaalisen jakautumisen mittari. Yhteiskunnan alueella elävä väestö jakautuu koulutuksen asteen, rikkauten ja ammattiaseman perusteella ryhmiin eli luokkiin, joilla on toisiinsa verrattuna eriarvoiset mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa rahallisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti. Myös elämäntilanne sekä sosiaaliset verkostot vaikuttavat ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan.

Ableismi

Ableismiksi kutsutaan systemaattista poliittista tai institutionaalista syrjintää tai yhteiskunnallisia rakenteita, asenteita tai toimintaa, joissa vammaisuus ja sairaus mielletään ei-toivottuna, vääränä tai “toisena”. Sisäistetty ableismi on ableismia, jonka vammaisen tai sairaan henkilö itse on sisäistänyt, ja jonka seurauksena ajattelee tai alkaa ajatella itsestään vastavalla tavalla.

PoC

Lyhenne sanoista “people/person/persons of color”. Käsitettä voidaan käyttää kuvaamaan ketä tahansa henkilöä, joka ei ole valkoinen tai jota ei mielletä valkoiseksi. Käsite sisällyttää kaikki ei-valkoiset ihmiset korostaen yhteistä systemaattisen rasismien kokemusta. Käsitettä voidaan käyttää myös yhdessä muiden kollektiivisten kategorioiden kanssa, kuten MoC “Men of Color” tai WoC “Women of Color”.

Gender fluid

Gender fluidilla kuvataan sellaista sukupuolta tai sukupuolen ilmaisua, joka voi vaihdella tai muuttua ajan kuluessa tai jopa tilanteesta toiseen.

